

Монастирський Г.Л.доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу
Західноукраїнського національного університету**Волосюк М.В.**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова**Monastyrskiy Grygorii**

West Ukrainian National University

Volosiuk Maryna

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ

DIVERSIFICATION OF STATE POLICY FOR LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT MANAGEMENT

У статті охарактеризовано процес управління місцевим економічним розвитком: 1) як предмет політичної конкуренції, 2) як діяльність керівництва органів місцевого самоврядування, та визначено фактори його успіху. Уточнено понятійний апарат, надано авторське визначення поняття «диверсифікація державної політики управління місцевим економічним розвитком». Проведено ретроспективний аналіз державної регіональної політики України. Охарактеризовано сучасні управлінські підходи до територіального розвитку та зроблено висновки щодо запровадження в сучасних реаліях безпекової складової управління місцевим економічним розвитком. З урахуванням інструментарію місцевого економічного розвитку запропоновано напрями диверсифікації державної політики, серед яких: визначення спільних рис та проблем для територіальних підходів, присвоєння пріоритетності їх вирішення; знаходження компромісу між сталим розвитком, інклюзивним розвитком та SMART-спеціалізацією при розробці та реалізації програми відбудови громад та територій; оновлення та переосмислення стратегічних планів відновлення різних ієрархічних рівнів. Представлено модель диверсифікації державної політики управління місцевим економічним розвитком як компроміс між координацією з боку держави та місцевим економічним розвитком, який варто враховувати при відновленні потенціалу території. Перспективи дослідження автори вбачають у формуванні інституційних та прикладних засад диверсифікації державної політики управління місцевим економічним розвитком.

Ключові слова: державна регіональна політика, управління місцевим економічним розвитком, диверсифікація державної політики в умовах воєнного часу та післявоєнної відбудови, територіальні громади, економічна безпека, відновлення локальної економіки.

The article raises the issues of identification of circumstances that pose a threat to local economic development in wartime conditions, and the possibility of their solution during post-war reconstruction by creating conditions by national and local institutions to achieve economic growth of the territorial communities of Ukraine. Goal: Coverage of the challenges facing territorial communities during the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, as well as further restoration of the local economy; and the formation of practical recommendations for the diversification of the state policy of managing local economic development. The process of managing local economic development is characterized: 1) as a subject of political competition, 2) as an activity of the leadership of local governments, and the factors of its success are identified. The conceptual apparatus is clarified, the author's definition of the concept of «diversification of the state policy of managing local economic development» is given. A retrospective analysis of the state regional policy of Ukraine was carried out. Modern managerial approaches to territorial development are characterized and conclusions are drawn on the introduction of the security component of local economic development management in modern realities. Taking into account the tools of local economic development, directions for the diversification of state policy

are proposed, among which are: identifying common features and problems for territorial approaches, assigning priority to their solution; finding a compromise between sustainable development, inclusive development and SMART-specialization in the development and implementation of a program for the restoration of communities and territories; updating and rethinking the strategic recovery plans of different hierarchical levels. A model for the diversification of the state policy of managing local economic development is presented as a compromise between coordination by the state and local economic development, which should be taken into account when restoring the potential of the territory. The authors see the prospects for the study in the formation of institutional and applied principles for the diversification of the state policy of managing local economic development.

Key words: state regional policy, management of local economic development, diversification of state policy in wartime and post-war reconstruction, territorial communities, economic security, restoration of the local economy.

Постановка проблеми. У Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки [1], як основному дороговказі управління розвитком українських громад та територій, одним із загальнодержавних та глобальних викликів, що впливають на формування основних тенденцій регіонального та локального розвитку, є «збройна агресія Російської Федерації проти України та тимчасова окупація частини її території» [1]. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 р., призвела до руйнування фізичного, людського, соціального капіталу, падіння рівня життя та значного уповільнення місцевого економічного розвитку. Сучасні умови воєнного часу створюють особливий набір обставин, які представляють як загрозу, так і значну можливість для вирішення проблем територій. Це потребує перегляду державної політики за цим напрямом та створення умов для досягнення економічного зростання громад на основі зміцнення національних та місцевих інституцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти модернізації державної політики управління розвитком територій висвітлюються у наукових працях О. Бобровської [2], М. Скиби [3], О. Чуріканової [4], І. Сторонянської та інших [5]. Значна кількість дослідників розглядають ефективність регіонального розвитку у взаємозв'язку із диверсифікацією економічної діяльності (економічною диверсифікацією). Місце та роль диверсифікації регіональних економічних комплексів у системі державної політики розглядають такі науковці як С. Біла [6], М. Мельник, І. Лещух [7], О. Снігова [8], Д. Шпак [9], С. Шульц, О. Луцків [10] та інші. Аналізуючи останні дослідження і публікації, необхідно зазначити, що в наукових працях відзначається, що у диверсифікації регіонів України важливим аспектом є особливості реалізації державної регіональної політики [9], які полягають у сприянні економічному розвитку громад та територій. Однак ще й досі не існує цілісної концепції місцевого економічного розвитку ані в працях зарубіжних, ані вітчизняних дослідників. Місцевий економічний розвиток є

переважно діяльністю державних та місцевих органів влади. Таким чином, він виступає предметом конкуренції у передвиборчих агітаціях. Як зазначається у [11], місцевий економічний розвиток підлягає звичайним політичним іграм з метою максимізації влади, захисту прав, максимізації ресурсів тощо. Основна увага науковців зосереджується сьогодні на інструментарії, через який забезпечується місцевий економічний розвиток органами місцевого самоврядування, що представляє собою комплексну систему взаємопов'язаних та взаємозалежних інструментів, застосування яких спрямоване на ефективне досягнення цілей територіальних громад [12, с. 17].

Тому в умовах сьогодення питання диверсифікації державної політики управління місцевим економічним розвитком потребують подальшого ґрунтовного дослідження.

Мета статті – висвітлення викликів, що постали перед територіальними громадами під час збройної агресії Російської Федерації проти України, а також подальшого відновлення локальної економіки; та формування практичних рекомендацій щодо диверсифікації державної політики управління місцевим економічним розвитком.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління місцевим економічним розвитком розглядаємо як діяльність керівництва органів місцевого самоврядування в напрямку досягнення сталого економічного зростання, яке принесе економічні вигоди та покращення якості життя місцевих жителів. Щороку органи місцевого самоврядування коригують цілі економічного зростання відповідно до фактичних умов своєї громади, щоб більш комплексно врахувати фактори, які можуть вплинути на економічний та соціальний розвиток і, тим самим, на формування системи стратегічного управління з місцевою специфікою.

Успіх місцевого економічного розвитку зумовлений переважно трьома факторами, а саме: приватними ініціативами, на які певною мірою впливають місцеві чинники, які, в свою чергу,

певною мірою знаходяться під впливом місцевих органів влади; втручанням місцевих органів влади щодо модернізації інфраструктури міст та громад; національною політикою (наприклад, державна регіональна політика, промислово-інноваційна та структурна, транспортна політика, політика в галузі охорона здоров'я, екологічна політика тощо).

Управління місцевим економічним розвитком супроводжується широкими економічними перетвореннями, які приносять користь усім верствам населення і широко розподіляють добробут. Це вимагає: 1) інклюзивного середовища зростання, яке гарантує, що інституції, ресурси та інфраструктура створюють сприятливе середовище для приватних інвестицій для забезпечення стабільного та надійного зростання, і 2) механізму управління, що забезпечує зростання в секторах, які можуть створювати якісні робочі місця та трансформувати економіку.

В Україні у 2020 році задекларований перехід до нової державної регіональної політики, обумовленої децентралізаційною реформою та формуванням нової моделі управління розвитком територій [1].

В останні роки завданням вітчизняної державної політики є поєднання двох управлінських підходів до територіального розвитку: інституціонального та інтегрального (рис. 1). Поєднання інституціонального та інтегрального підходів в державній політиці управління місцевим розвитком надає таких можливостей:

- реально та об'єктивно оцінити практику децентралізаційної реформи в Україні та спрямувати усі сфери державної політики на зменшення соціально-економічної нерівності територій;

- визначити коло суб'єктів державної політики та залучити всіх дійових осіб до зміцнення місцевої демократії та надання громадянам права брати участь у процесах, які впливають на їхнє повсякденне життя;

- проводити реформу місцевого самоврядування та формувати підґрунтя для вертикальної та горизонтальної багаторівневої і багатосторонньої співпраці влади, бізнесу та громадського сектору на взаємовигідній основі.

Як зазначають М. Мельник, І. Лещух [7] «сучасна модель регіонального розвитку має будуватися на основі диверсифікованих підходів до реалізації локальної структурної економічної політики з урахуванням ендогенних чинників розвитку території» [7, с. 119]. Диверсифікація регіону розглядається науковцями як «системний та комплексний розвиток на основі інноваційно-інвестиційного підходу, що передбачає організаційні, економічні, правові, фінансові, соціальні зміни» [9, с. 144].

Отже, диверсифікація економіки в місцевому розвитку є адекватною відповіддю на виклики, пов'язані із військовим вторгненням Російської Федерації на територію України. Дослідники А. Ільницький та А. Чикурова [15] визначають диверсифікацію економічної діяльності в локальному розвитку як «один з інструментів антикризової стратегії» і наголошують, що «ефективність диверсифікації залежить від своєчасного орієнтування на види товарів і послуг, які користуються попитом або близькі до рівня конкурентоспроможності» [15].

Пропонуємо розглядати диверсифікацію державної політики управління місцевим економічним розвитком як процес прийняття публічних рішень щодо збереження виробничого та трудового потенціалу, зменшення ризиків та втрат, реформатування використання наявних ресурсів, пристосування фінансово-господарської діяльності до непередбачуваних змін зовнішнього середовища. Такий підхід надає можливість територіальним громадам забезпечити конкурентоспроможність та фінансову стабільність, а звідси економічну безпеку, в майбутньому.

Перш за все слід визначитися із типами територій України, оскільки саме від цього вибудовуються надалі принципи, методи і заходи державної регіональної політики.

В період 2000–2014 рр. державна регіональна політика України ознаменована, з одного боку, інтеграцією України до Європейського Союзу «в напрямку відповідності об'єктів регіональної політики вимогам, що висуває Рада Європи до регіонів; реформування бюджетної системи України в напрямку фінансової автономії територіальних спільнот і органів місцевого самоврядування» [16, с. 15], з іншого боку, для згладжування диспропорцій в розвитку шляхом дотацій та субвенцій, державна політика була спрямована на «забезпечення комплексного розвитку малих монофункціональних міст» [17], «державне стимулювання розвитку депресивних територій» [18], «забезпечення регіонів інструментами державної підтримки» [19] тощо.

У 2014–2019 рр. в державній регіональній політиці України відбулися потужні трансформації, що започаткували правові основи нової моделі управління територіальним розвитком. Цей перехідний період ознаменований реформою децентралізації, адміністративно-територіальної та фінансової [20], а також активізацією на національному рівні розвитку міжрегіонального та транскордонного співробітництва [21].

Починаючи з 2020 р. Державна регіональна політика України «спрямована на формування самодостатніх та спроможних до забезпечення ендогенного розвитку територіальних громад»

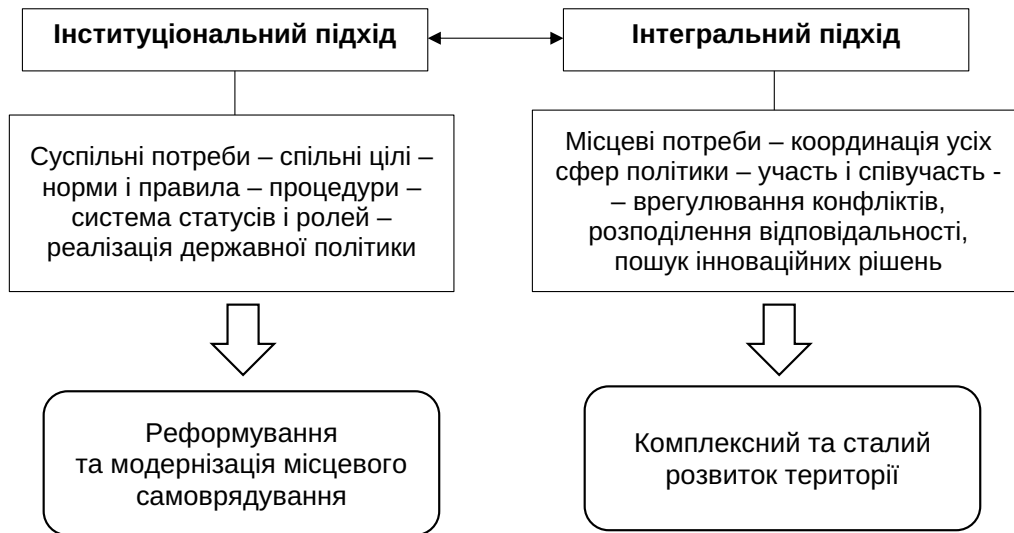

Рис. 1. Інтеграція інституціонального та інтегрального підходів в державній політиці управління місцевим розвитком.

Джерело: складено авторами на основі [13; 14]

[22, с. 4]. Крім того, в експертному середовищі є чітке розуміння необхідності суспільно-політичної згуртованості регіонів [23] з метою вирівнювання економічних, демографічних, технологічних диспропорцій у розвитку територій. Вперше на національному рівні визначені функціональні типи територій України, що «потребують застосування особливих механізмів та інструментів державної підтримки: агломерації, великі міста, середні міста, малі міста, монофункціональні міста, сільські території у несприятливих умовах, гірські території Українських Карпат, макрорегіон «Азов-Чорне море», зони впливу міжнародних транспортних коридорів, прикордонні регіони, прикордонні території у несприятливих умовах, тимчасово окуповані території України, природоохоронні території та об'єкти» [1]. Науковцями ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. Долишнього НАН України» розроблено «методологічні засади ідентифікації функціональних типів територій, які враховують методичні підходи європейської регіональної політики та спрямовані на максимальну гармонізацію національної статистичної системи з європейськими нормами та стандартами» [22].

Останнім часом в контексті державної політики розвитку територій науковці та експерти наголошують на «перезапуску» концепції «полюсів зростання» [24], як «локомотивів місцевого значення, що можуть потягнути за собою інші громади, суміжні чи споріднені» з метою вирівнювання диспропорцій в місцевому економічному розвитку. Такий підхід до малих і середніх громад, що мають вищий економічний потенціал, оцінюється як найбільш перспективний на другому етапі децентралізаційної реформи.

Однак, у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України, застосування вищезначеної типології територій потребує переосмислення. В Комітеті з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування Верховної Ради України є чітке розуміння, що «типологія територій зараз має спиратися на безпечовий компонент». Наразі розглядаються зміни до Закону України «Про засади державної регіональної політики» [25], де, окрім іншого, планують запровадити нову типологію територій: «тимчасово окуповані території; території, де відбуваються бойові дії; території опорні, які звільнені від окупантів; території тилу» [26]. Але ще є незрозумілою адміністративно-територіальна прив'язка таких територій. Якщо за функціональною ознакою все ж таки це були макрорегіони, то в цьому випадку мова йде про певні частини в межах адміністративно-територіальних одиниць регіонального рівня чи локального рівня?

Наразі Україна стикнулася із серйозними економічними проблемами, а саме: сильно ослаблена державна спроможність, зруйновані фізичний, людський і соціальний капітал, спотворені економічні стимули, бідність і безробіття. У контексті управління місцевим економічним розвитком слід зазначити, що диверсифікація державної політики актуалізує питання безпечного розвитку громади в усіх сферах суспільного життя і, зокрема, підтримання такого стану економіки, який би дозволив це зробити. У той же час пріоритети економічного відновлення мають бути зосереджені на зайнятості, заохочуванні ефективних інвестицій, пом'якшенні бізнес-ризиків та зменшенні регіональної нерівності, оскільки як міста,

так і сільські території мають дуже різні регіональні профілі економічного ризику та схильність до ендогенного та екзогенного ризику.

Тому спираючись на інструментарій місцевого економічного розвитку пропонуємо наступні напрямки диверсифікації державної політики:

1. Визначення спільних рис та проблем для територіальних підходів, присвоєння пріоритетності їх вирішення.

13 травня 2022 року Верховна Рада України ухвалила законопроект № 7282 щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності. Цей законопроект забезпечує: розміщення та будівництво будівель та споруд, призначених для життєзабезпечення осіб, які втратили житло внаслідок бойових дій; розміщення виробничих потужностей підприємств, переміщених (евакуйованих) внаслідок війни Росії проти України; реалізації заходів комплексного відновлення населених пунктів (територій), які постраждали внаслідок війни.

Крім того, Міністр розвитку громад та територій Олексій Чернишов повідомив, про «запровадження нового спеціального виду містобудівних програм – «Програма комплексного відновлення населеного пункту (території)», яка має визначати основні просторові та соціально-економічні пріоритети та комплекс пріоритетних заходів для забезпечення відновлення населених пунктів (територій), які постраждали в результаті бойових дій, терористичних актів, диверсій, надзви-

чайних ситуацій, а також є місцями концентрації соціально-економічних, інфраструктурних, екологічних та інших кризових явищ» [27].

На нашу думку, має бути застосований територіальний підхід на основі оцінки територій, запровадження ефективних механізмів управління та досвіду. Територіальний підхід починається із залучення зацікавлених сторін (стейкхолдерів) та проведення за їхньої участі територіальної оцінки, продовжуючи спільне встановлення пріоритетів, планування дій, впровадження, фінансування та формування політики, а також її моніторинг. Для цього варто створити або зміцнити багатосторонні платформи для діалогу та/або планування для сприяння довгостроковій взаємодії та співпраці з урахуванням дисбалансу сил та повної партисипації.

2. При розробці та реалізації програми відбудови громад та територій знаходити компроміс між сталим розвитком, інклюзивним розвитком та SMART-спеціалізацією.

Необхідно надавати постійну підтримку територіальним процесам: уряд та неурядові організації, а також міжнародні партнери з розвитку, можуть відігравати допоміжну роль у підтримці «сприятливої» діяльності територіального розвитку.

3. В стратегіях розвитку територіальних громад; перегляд місії, стратегічного бачення, ключових цілей. Стратегії відновлення, як правило, зосереджуватимуться на фізичній інфраструк-

Рис. 2. Диверсифікація державної політики управління місцевим економічним розвитком

Джерело: побудовано авторами

турі (наприклад, національні автомагістралі, аеропорти тощо), без урахування не менш важливої потреби у створенні м'якої інфраструктури, тобто інституційні, ділові та комерційні послуги, які лежать в основі місцевої економіки.

У нових стратегіях відновлення варто планувати терміни та поетапність для нарощування потенціалу територій: стратегічне планування як у формальних, так і в неформальних структурах управління має бути поетапним та синхронізованим. Мова йде про необхідність гармонізації у стратегічних планах відновлення питань щодо зростання бізнесу, освіти та навчання, використання земель, захисту навколишнього середовища, транспортної та комунікаційної інфраструктури.

На рис. 2 проілюстровано компроміс між координацією з боку держави та місцевим еко-

номічним розвитком, який варто враховувати при відновленні потенціалу території.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, диверсифікація державної політики актуалізує питання безпечного розвитку громад в усіх сферах суспільного життя і, зокрема, підтримання такого стану економіки, який би дозволив це зробити; визначення спільних рис та проблем територіальних громад, присвоєння пріоритетності їх вирішення; пошуку компромісу між сталим розвитком, інклюзивним розвитком та SMART-спеціалізацією територій; модернізацію стратегічних планів відновлення.

Формування інституційних та прикладних засад диверсифікації державної політики управління місцевим економічним розвитком становитиме проблемне поле подальших розвідок в цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://www.kmu.gov.ua>.
2. Бобровська О.Ю., Бондаренко Д.М. Економічна система регіонів як квазіоб'єкт публічного і галузевого управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 15. С. 77–85. URL: <http://www.investplan.com.ua>.
3. Скиба М.В. Концептуальні засади публічного управління соціально-економічним розвитком регіону. *Регіональна економіка*. 2020. № 3. С. 35–45. URL: <https://re.gov.ua>.
4. Чуріканова О.Ю. Актуальні засади управління регіональним розвитком і формування регіональної політики. *Бізнес Інформ*. 2020. № 12. С. 128–133. URL: <https://www.business-inform.net>.
5. Територіальний розвиток і регіональна політика. Стимулювання розвитку регіонів на засадах смарт-спеціалізації: бар'єри та механізми імплементації: наукова доповідь / наук.ред. д.е.н., проф. Сторонянська І.З. Львів, ІРД НАНУ. 2021. 155 с.
6. Біла С.О. Стратегічні пріоритети диверсифікації регіональної економіки в контексті викликів євроінтеграції. 2013. № 2. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua>.
7. Мельник М.І., Лещух І.В. Диверсифікація локальної структурної економічної політики міст: концептуальний аспект. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 55. С. 119–126. URL: <http://www.market-infr.od.ua>.
8. Снігова О.Ю. Оцінювання перспектив забезпечення інклюзивного розвитку в процесі реалізації державної регіональної політики. *Регіональна економіка*. 2019. № 2. С. 10–17.
9. Шпак А.Д. Диверсифікація регіонів: сутність, причини та наслідки виникнення. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2015. Том 21. № 1. С. 139–145.
10. Шульц С.Л., Луцків О.М. Структурно-технологічні зрушення в економіці регіонів у контексті перспектив розвитку смарт-спеціалізації. *Регіональна економіка*. 2021. № 2. С. 15–26. URL: <https://re.gov.ua>.
11. Meyer-Stamer, Jörg. Governance and Territorial Development. URL: https://www.mesopartner.com/fileadmin/media_center/Working_papers/mp-wp07_01.pdf.
12. Монастирський Г.Л. Адаптація муніципального управління в Україні до демократичних стандартів у контексті європейської інтеграції. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Випуск 119 (частина II). С. 15–22. URL: <http://journals.iir.kiev.ua>.
13. Корнієвський С. Використання методології державного управління у дослідженні процесів регіонального розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2021. № 4. Том 9. С. 50–60. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua>.
14. The New Leipzig Charter. The transformative power of cities for the common good. Adopted at the Informal Ministerial Meeting on Urban Matters on 30 November 2020. URL: <https://ec.europa.eu>.
15. Ілнitsky A., Chikurova A. Diversification as a tool of anti-crisis strategy of development of rural territories in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2015. № 1(2). P. 51–55. URL: <http://baltijapublishing.lv>.
16. Макогон Ю. Нова регіональна економічна політика в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Схід*. 2005. № 3(69). С. 14–27. URL: <http://www.experts.in.ua>.
17. Про основні напрями забезпечення комплексного розвитку малих монофункціональних міст. Постанова Кабінету Міністрів України № 521 від 17 березня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

18. Про стимулювання розвитку регіонів. Закон України № 2850-IV від 08 вересня 2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
19. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р. № 1001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
20. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
21. Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016–2020 роки. Постанова Кабінету Міністрів України №554 від 23 серпня 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
22. Функціональні типи територій як об'єкт державної регіональної політики: методичні підходи до ідентифікації: науково-аналітична доповідь / наук. ред. д.е.н., проф. Сторонянська І.З. Львів, ІРД НАНУ. 2020. 150с. URL: <https://ird.gov.ua>.
23. Ткачук А.Ф. Згуртованість і безпека. *Дзеркало тижня*. 28 липня 2019 р. URL: <https://zn.ua>.
24. Ліщинський І.О. Полюси та осі розвитку в контексті глокалізаційних процесів: монографія. Тернопіль : ТНЕУ. 2019. 364 с.
25. Про засади державної регіональної політики. Закон України № 156-VIII від 05 лютого 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
26. Федорів І. Про ліквідовані субвенції, роль військових адміністрацій та корекції в адмінтерустрої після війни. *Дзеркало тижня*. 19 квітня 2022 р. URL: <https://zn.ua>.
27. Офіційний web-сайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua>.

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020). State strategy of regional development for 2021–2027. (Act No. 695). Available at: <https://www.kmu.gov.ua>. [in Ukrainian]
2. Bobrovska O.Yu., Bondarenko D.M. (2021). Ekonomichna systema rehioniv yak kvaziobyekt publichnoho i haluzevoho upravlinnya [The economic system of regions as a quasi-object of public and sectoral management]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, no. 15, pp. 77–85. Available at: <http://www.investplan.com.ua>. [in Ukrainian]
3. Skyba M.V. (2020). Kontseptual'ni zasady publichnoho upravlinnya sotsial'no-ekonomichnym rozvytkom rehionu [Conceptual principles of public management of socio-economic development of the region]. *Rehional'na ekonomika*, no. 97 (3), pp. 35–45. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-3-4>. [in Ukrainian]
4. Churikanova O.Yu. (2020). Aktualni zasady upravlinnya rehionalnym rozvytkom i formuvannya rehionalnoyi polityky [The Current Principles of Regional Development Management and Regional Policy Formation]. *Biznes Inform*, no. 12, pp. 128–133. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-128-133>. [in Ukrainian]
5. Storonianska I.Z. (2021) Terytorialnyi rozvytok i rehionalna polityka. Stymulivuvannya rozvytku rehioniv na zasadakh smart-spetsializatsii: bariery ta mekhanizmy implementatsii: naukova dopovid [Territorial development and regional policy. Stimulating the development of regions on the basis of smart specialization: barriers and implementation mechanisms: scientific report]. Lviv, IRD NANU, p. 155. Available at: <https://ird.gov.ua>. [in Ukrainian]
6. Bila S.O. (2013). Stratehichni priorityty dyversyfikatsiyi rehionalnoyi ekonomiky v konteksti vyklykiv yevrointehratsiyi [Strategic priorities for diversification of the regional economy in the context of the challenges of European integration]. Available at: <https://jrn1.nau.edu.ua>. [in Ukrainian]
7. Melnyk M.I., Leshchukh I.V. (2021). Dyversyfikatsiya lokalnoyi strukturnoyi ekonomichnoyi polityky mist: kontseptual'nyy aspekt [Diversification of local structural economic policy of cities: conceptual aspect]. *Infrastruktura rynku*, no. 55, pp. 119–126. Available at: <http://www.market-infr.od.ua>. [in Ukrainian]
8. Snihova O.Yu. (2019). Otsynuyuvannya perspektyv zabezpechennya inklyuzyvnoho rozvytku v protsesi realizatsiyi derzhavnoyi rehional'noyi polityky [Assessment of inclusive development perspectives in the process of realization of state regional policy]. *Rehional'na ekonomika*, no. 92 (2), pp. 10–17. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2019-2-2>. [in Ukrainian]
9. Shpak A.D. (2015) Dyversyfikatsiia rehioniv: sutnist, prychny ta naslidky vynykennia [Diversification of regions: essence, causes and consequences of emergence]. *Ekonomichniy analiz: zb. nauk*, vol. 21, no. 1, pp. 139–145. DOI: 10.35774/econa. [in Ukrainian]
10. Shults S.L., Lutskiv O.M. (2021). Strukturno-tekhnologichni zrushennya v ekonomitsi rehioniv u konteksti perspektyv rozvytku smart-spetsializatsiyi [Structural-technological changes in the economies of regions in the context of smart specialization development perspectives]. *Rehionalna ekonomika*, vol. 100 (2), pp. 15–26. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-2-2>. [in Ukrainian]

11. Meyer-Stamer Jörg. (2004). Governance and Territorial Development Policy, Politics and Polity in Local Economic Development. *Mesopartner Working Paper*, no. 07. Available at: <https://www.mesopartner.com>. [in English]
12. Monastyrskyy H.L. (2014). Adaptatsiya munitsypalnoho upravlinnya v Ukrayini do demokratychnykh standartiv u konteksti yevropeyskoyi intehtratsiyi [Adaptation of municipal government in Ukraine to democratic standards in the context of European integration]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, vol. 119 (chastyna II), pp. 15–22. Available at: <http://journals.iir.kiev.ua>. [in Ukrainian]
13. Korniyevskyy S. (2021). Vykorystannya metodolohiyi derzhavnogo upravlinnya u doslidzhenni protsesiv rehionalnoho rozvytku [The Use of Public Administration Methodology in the Study of Regional Development Processes]. *Aspekty publichnogo upravlinnya*, vol. 4, tom 9, pp. 50–60. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua>. [in Ukrainian]
14. The New Leipzig Charter (2020). The transformative power of cities for the common good. Adopted at the Informal Ministerial Meeting on Urban Matters on 30 November 2020. Available at: <https://ec.europa.eu>. [in English]
15. Ilnitsky A., Chikurova A. (2015). Diversification as a tool of anti-crisis strategy of development of rural territories in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, no. 1(2), pp. 51–55. Available at: <http://baltijapublishing.lv>. [in English]
16. Makohon Yu. (2005). Nova rehionalna ekonomichna polityka v Ukrayini: problemy i perspektyvy rozvytku [New regional economic policy in Ukraine: problems and prospects of development]. *Skhid*, vol. 3(69), pp. 14–27. Available at: <http://www.experts.in.ua>. [in Ukrainian]
17. Cabinet of Ministers of Ukraine (2000). About the basic directions of maintenance of complex development of small monofunctional cities. (Act No. 521). Available at: <https://www.kmu.gov.ua/> [in Ukrainian]
18. The Verkhovna Rada of Ukraine (2005). About stimulation of development of regions (Act No. 2850-IV). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua>. [in Ukrainian]
19. Cabinet of Ministers of Ukraine (2006). State strategy for regional development until 2015 (Act No. 1001). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua>. [in Ukrainian]
20. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014). Concept of local self-governance and territorial power reforming. (Act No. 333-p). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/> [in Ukrainian]
21. Cabinet of Ministers of Ukraine (2016). State program for the development of cross-border cooperation for 2016–2020. (Act No. 554). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua>. [in Ukrainian]
22. Storonianska I.Z. (2020) Funktsionalni typy terytorii yak ob'ekt derzhavnoi rehionalnoi polityky: metodychni pidkhody do identyfikatsii: naukovo-analitychna dopovid [Functional types of territories as an object of state regional policy: methodological approaches to identification: scientific and analytical report]. Lviv, IRD NANU, 150 p. Available at: <https://ird.gov.ua/> [in Ukrainian]
23. Tkachuk A.F. (2019). Zhurtovanist i bezpeka [Cohesion and security]. *Dzerkalo tyzhnya*. Available at: <https://zn.ua/> [in Ukrainian]
24. Lishchynskyy, I.O. (2019). Polyusy ta osi rozvytku v konteksti hlokalizatsiynykh protsesiv: monohrafiya [Poles and axes of development in the context of glocalization processes: a monograph]. Ternopil: TNEU. 364 p. [in Ukrainian]
25. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015). About bases of the state regional policy. (Act No. 156-VIII). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua>. [in Ukrainian]
26. Fedoriv I. (2022). Pro likvidovani subventsiyi, rol viyskovykh administratsiy ta korektsiyi v admint-erustroyi pislya viyny [On eliminated subventions, the role of military administrations and corrections in the administrative system after the war]. *Dzerkalo tyzhnya*. Available at: <https://zn.ua>. [in Ukrainian]
27. Official web-site of the Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine. Available at: <https://www.minregion.gov.ua>. [in Ukrainian]